

דמויות בשביל המדינה – חנן סבר

אגדה של חנן סבר

מאיר מיבר

חנן סבר

חנן גדל בחיפה, היום הוא גר בקיבוץ יפתח. כשהיה תינוק הסתירו בעריסתו נשק כדי שהבריטים לא ימצאו את הנשק. בגיל 17 הצטרף לבריגדה היהודית, כי רצה לעזור לנצח את גרמניה הנאצית. הוא היה בה שנה וחצי אך לא הצליח להילחם. בגיל 19 הוא הצטרף לפלמ"ח. הפלמ"ח היה דל באמצעי לחימה יחסית לבריגדה אך חנן ידע זאת, לא התרגש והתרגל למצב. שנה וחצי אחרי הצטרפותו לפלמ"ח יצא למלחמה/סיפור המלחמה: הגדוד של חנן היה צריך להשתלט על לוד ולגרש משם את המשוריינים הערבים. במלחמה בלוד חנן ראה מסגד וחשב להשתלט, כי עליו זה יעזור למשה גרין (כנראה מפקד הגדוד) להתקדם לתוך לוד. כדי להגיע למסגד צריך היה לעלות במדרגות. חנן עלה וכשהגיע למסגד ראה הרבה גופות של אנשים זרוקות זו על זו ביחידים או בקבוצות. הוא החליט לא להשתלט, הלך מהר למשה גרין ושאל אותו: "מה קרה? משה גרין אמר: "רצינו לאבטח את מסגד, אז זרקנו רימון פנימה. כשנכנסו ראינו את כל הגופות, מסתבר שאנשי תפסו מחסה במסגד.

הגדוד של חנן המשיך להשתלט על לוד והוא נשאר על המסגד כדי לחפות על אנשיו. חנן מספר: "תוך 90 דקות נגמר הקרב והשליטה בלוד חזרה לידינו. נשארה שם רק ערמה של גופות והערבים לא חזרו לפנות אותם, לא נראה שהיה להם איכפת מהם" /

אתם פינתם את הגופות?

"לא פינינו את הגופות, זה לא היה העסק שלנו, וידענו שגם בהמשך המלחמה ימותו עוד הרבה ערבים ולא את כולם נוכל לפנות."

"כל הערבים שברחו מלוד התקבצו לשיירה אחת ארוכה וגדולה. רוב אנשי השיירה היו אלה שנלחמו בנו. השיירה עברה בין הישובים הערבים ואספה את כל הערבים מהאזור. אנחנו המשכנו להשתלט על השטח ועברנו להילחם בכפר הבא. לפני שנכנסנו לכפר הפצצנו אותו, ורק אחרי ההפצצה אפשר היה להיכנס עם כוחות רגליים. כשנכנסנו לכפר לא היה שם איש, נשאר שם רק זקן אחד קיטע שאמר 'כל האנשים שהיו בכפר כבר ברחו עם השיירה'. בקיצור המשכנו להשתלט על האזור"

בקרבות שלך ראית מראות קשים ומזעזעים, איך הרגשת? "נכון היו מראות קשים ובלתי נשכחים אבל לא הספקתי להרגיש"

מה זאת אומרת לא הספקתי להרגיש?

"לא היה זמן להרגיש, כל הזמן הערבים תקפו אותנו לכן לא הרגשתי."

חנן סבר

יגאל אלון עם משה קלמן

מצודת צפת

מגיני העיר צפת ותושבי הרובע היהודי

מגישי: ניצן טירולר

כיבוש צפת

כיבוש ערים ב-1948

בשיחה עם חנן סבר, לוחם פלמ"ח שהשתתף בכיבוש לוד ומתוך בקריאה בספר "כיבוש צפת" הבנתי שהפלמ"ח פעל לכיבוש ערים באופן הבא:

- 1) הפצצת העיר והפצצת מקומות אסטרטגיים כגון: משטרות, מצודות ומקומות גבוהים.
- 2) השתלטות על המקומות האסטרטגיים
- 3) ניהול הקרב
- 4) בעת סיום הקרב (אם כוחות האויב נסוגו) כוחותינו סורקים את שטח העיר למציאת כוח לוחם שנשאר.

כיבוש צפת

רקע היסטורי. לקראת מלחמת העולם הראשונה מנתה צפת כ-7500 יהודים וכ-6000 ערבים. במאורעות תרפ"ט. ב-29 באוגוסט 1929 התנפלו מספר ערבים על שכניהם היהודים ורצחו בנשק קר 18 תושבים ופצעו עשרות נוספות. במאורעות 1936-1939 היתה כבר קבוצה של כ-70 חברי הגנה, מחסן נשק בלתי חוקי ותכניות הגנה ושמירה על הרובע. בשנת 1944 מינה פיקוד ההגנה את מאיר מיבר למפקד הרובע היהודי בצפת. ערב מלחמת העצמאות מנה היישוב היהודי בצפת כ-1,500 נפש, והאוכלוסייה הערבית עם כפרי הסביבה מנתה כ-20,000 נפש. הרובע היהודי השתרע על שטח מצומצם, ונשלט באופן מושלם על ידי הערבים שהחזיקו את הר מצודת צפת שבראשה הזדקר תל שכונה "פטמה". ועל הר כנען. בהחלטת החלוקה של האו"ם נקבע שצפת תהיה כלולה במדינה היהודית למרות שיותר מ-85% מאוכלוסייתה היו ערבים. לאחר החלטת החלוקה הוחמר המצב. אחת הבעיות העיקריות, מנקודת המבט של הכוחות היהודיים, היה היחס בין מספר הלוחמים ואי הודאות לגבי המספר המדויק של הלוחמים הערבים: בתחילת דצמבר 1947 כוחות ההגנה ברובע היהודי מנו כ-250 איש בסך הכל, וסך התחמושת עמד על כ-30,000 כדורים. על מספר הלוחמים ערביים יש וויכוח. יש מקורות שאומרים 3000 חיילים ויש מקורות שאומרים שמספר הלוחמים הערבים היה 700 איש. ההתקפה הגדולה הראשונה של הערבים על הרובע היהודי הייתה ב-2 בינואר 1948 ונמשכה כתשע שעות. להגנה היה הרוג אחד ולכוחות הערבים, שהתקפתם נכשלה - אבידות גדולות. בשל המחסור החמור בתחמושת, מיד בלילה שלאחר ההתקפה הוציא מיבר הנחייה שיש לקמץ בתחמושת, וכי כל לוחם ייקנס ב-25 גרוש עבור כל ירייה מיותרת. המתיחות בין הלוחמים היהודים לכוחות הערבים גברה ככל שעבר הזמן, ואחד השיאים היה חטיפתו של אחד ממנהיגי הערבים אבו עוסמן, במטרה להשיג מידע מודיעיני כדי לסכל פיגועים. כתגובה הסלימו ערביי צפת את מאבקם ואף פנו לבריטים במטרה להשיב את החטוף. עקב החשש שהערבים ינסו לחטוף חברי הגנה או להתעלל בשבויים, הוציא מיבר הוראה שבמקרה ובקרב נפצע לוחם והוא עלול ליפול בשבי עליו להפעיל רימון על עצמו ועל האויב.

תחילת המערכה

ב-16 באפריל 1948 העמידו הבריטים משאיות בחצר המשטרה העירונית ועליהן דגל לבן והכריזו שוב על רצונם לפנות את האוכלוסייה היהודית הבלתי לוחמת (למעלה מאלף נפש). מפקדת ההגנה ענתה בשלילה תוך ידיעה שהחלטה זו עלולה להיות גורלית לחיי האנשים. מיבר העביר לכל האנשים והיחידות את סיסמת היום - "המגינים יגנו". הכוחות הערבים תפסו מיד את בית המשטרה העירונית, "בית שלווה" בכניסה לעיר ואת משטרת הר כנען. האוכלוסייה הבלתי לוחמת הסתגרה לברפתים ומרגע יציאת הבריטים החלה התקפה שנמשכה 14 שעות במטרה לפרוץ לרובע ולחסלו. הם ניסו לפרוץ לרובע בחיפוי אש כבדה, פיצוצי בתים וזריקת מטעני דינמיט אך נהדפו. להגנה היו עשרה פצועים. ביומן תחנת העזרה הראשונה של הערבים נרשמו 18 הרוגים ופצועים רבים. מיבר שלח הודעה דחופה למולה כהן, מפקד הגדוד השלישי של חטיבת יפתח בפלמ"ח ובקש סיוע אווירי ותגבורת מידית. כשקיבל תשובה שיישלחו אליו שתי מחלקות חי"ש, שידר בחזרה כי הוא מסתפק במחלקה אחת, אך שתהיה של הפלמ"ח.

הגעת הפלמ"ח

אלעד פלד, מפקד מחלקה בגדוד השלישי של הפלמ"ח קיבל הוראה לצאת לצפת. המחלקה מנתה 35 לוחמים והייתה מצוידת באמצעי לחימה רבים, אשר כללו חומרי נפץ, מקלעי ברן, מגל"ד 34 ועוד. היא יצאה ב-17 באפריל מהר כנען ועברה בדרך קשה תוך כדי עקיפת עין-זיתון העוינת. עם אור הבוקר, הגיעו לוחמי הפלמ"ח לרובע היהודי. אלעד פלד נתמנה למפקד כל הכוחות הלוחמים והאוכלוסייה בצפת, וביחד עם מיבר ניהל את המערכה בשבועות הבאים. לוחמי הפלמ"ח תגברו את עמדות הכוחות היהודים ולקחו חלק בהגנת העיר. הבעיה הייתה הצורך לחזק את הביצורים ברובע. חג הפסח חל בשבת והרבנים אברהם זיידה הלר ואפרים וינגוט חתמו על הודעה שעבודות הביצורים בעיר יש בהן משום פיקוח נפש ומותר ואף מצווה להמשיך בעבודות הביצורים בחג ובשבת. כדי להשיג הכרעה היה צריך להביא את כל הגדוד השלישי של הפלמ"ח. הפעם היה צריך להעביר יחידה צבאית גדולה ולכן היה צריך לכבוש קודם את ביריה ועין זיתון וכפרים אלה נכבשו. מפקד הכוחות הערבים באזור, אדיב שישקלי, פתח באותו יום בהתקפה קשה על רמות נפתלי במטרה להקל את הלחץ מעל צפת. מגיני רמות נפתלי בקשו מיגאל אלון לשלוח אליהם תגבורת אך אלון, שהבין שהקרב על צפת הוא שיכריע את המצב באזור, סירב לבקשתם והורה לכוחות להמשיך בתוכנית. לאחר כיבוש הכפרים, נכנס הגדוד השלישי לצפת ומפקדו, משה קלמן, התמנה למפקד כל הלוחמים בעיר.

ההתקפה הראשונה

ב-6 במאי 1948 בשעה 01:00 החלה התקפה לכיבוש המצודה והפטמה שמעליה. לפני ההתקפה החלו להפיץ את קווי הערבים במרגמות דוידקה. הערבים היו מוכנים להתקפה והתוקפים לא הצליחו להתגבר על ביצורי הערבים. לפנות בוקר ניתנה פקודת נסיגה. כדי להימנע מנפגעים רבים בנסיגה התבצרו הלוחמים בבית הספר המקצועי והדפו את כל ההתקפות עליהם. בלילה למחרת הם נסוגו והשאירו בבנין מוקש חשמלי. עם כניסת הערבים לבנין הופעל המוקש. הבניין פוצץ וקבר מתחתיו 16 ערבים. בהתקפה נהרגו 6 לוחמים יהודים ו-20 נפצעו. בינתיים הזרים שישקלי לאזור כוחות ערביים רבים נוספים על מנת לסייע ללוחמיו. בין היתר, צורפה לקרבות סוללת תותחים מאזור רמות נפתלי, שהחלה בהפגזה על הרובע היהודי וגרמה לקרבנות נפש וברכוש. כישלון ההתקפה וההפגזות הביאו לדמורליזציה בקרב יהודי צפת. יגאל אלון הצליח להסתגל לעיר. הוא ביקר במטה, סירר בעמדות ועודד את הלוחמים באמרו "החזיקו מעמד, עוד קצת והגלגל יתהפך". בהיעדר פתרון אחר ומתוך הבנה כי הכוחות הערביים מתכננים מתקפה כללית, הוחלט כי יש להתחיל מיד בקרב המכריע על העיר.

כיבוש צפת

הקרב המכריע שהביא לכיבוש צפת התחיל ב-9 במאי 1948 בשעה 21:35. הסיסמה הייתה "צפת המשוחררת". ההתקפה, בראשות הגדוד השלישי של הפלמ"ח, התקיימה בשלושה מוקדים עקריים: "בית שלווה" בכניסה לעיר, המצודה והפטמה והמשטרה העירונית. במקביל כבש הגדוד הראשון של הפלמ"ח את הכפר עכברה מדרום לצפת, וכך כותרה העיר הערבית מדרום, מזרח וצפון. התקפה החלה בהרעשה של מרגמות דוידקה "ולאחר מכן הסתערו הלוחמים על הר המצודה ופיצחו את העמדות בעזרת פגזי נ"ט. בית שלווה נכבש בקרב מחדר לחדר בקרב נהרג מפקד הפלוגה אברהם ליכט. הקרב העקרי נערך על תחנת המשטרה העירונית. גדר האבן שהגנה עליה פוצצה ודרך הפרצה הסתערו הלוחמים. קרב קשה נוהל מחדר לחדר ומקומה לקומה. מפקד הפלוגה הפורצת, יצחק הוכמן נהרג בשוגג בהתקפה זו. אחרוני הלוחמים הערבים התבצרו על הגג. חלקם נסוגו בלילה לכיוון מירון וחלקם נפל בשבי. בעקבותיהם ברחו גם התושבים הערבים של צפת.

בבוקר ה-10 במאי 1948 היו בית שלווה, המצודה והמשטרה העירונית בידי הלוחמים היהודים. בזמן שבעיר הערבית שררה דממה - פרט ליריות בודדות - בעיר היהודית יצאו אנשים מהמרתפים וחזרו לבתיהם. ב-11 במאי 1948 החלו יחידות הפלמ"ח לסרוק את העיר שנמצאה ריקה. במטרה של שישקלי נמצאו מאות ק"ג של חומר נפץ, מאות אלפי כדורים וציוד רב. משטרת הר כנען נמצאה ריקה ובשעה 16:25 הונף מעליה הדגל העברי. באותו יום שלח מפקד הגדוד השלישי של הפלמ"ח משה קלמן (שכונה "הזאב") את המברק הבא ליגאל אלון: "אבל ורכון ראש, אך חזק ואיתן, וגרמה הגדוד השלישי לחטיבה במלאת לה שבע שנים, כשי, בעיר צפת".